

Úvod

V devadesátých letech dvacátého století prošla česká společnost celou řadou zásadních změn, jejichž důsledky doposud ovlivňují naše životy. Jednou z nich bylo také to, že studium hodnotových orientací lidí, jejich životních stylů a přesvědčení, včetně jejich představ o řádu, jemuž podléhá život, o jeho smyslu, o jeho vzniku i zániku, ale také studium všedního jednání, které je s těmito orientacemi a přesvědčeními více či méně spjato, už nemuselo být haleno do frází o společenském vědomí a duchovní nadstavbě nad ekonomickou základnou společenského života. Tato proměna přinesla do disciplín jako filozofie, sociologie, historie nebo psychologie otevřenost pro nová témata a problémy, ale umožnila hledat a nacházet i nový jazyk a teoretické a metodologické prostředky k uchopování témat a problémů starých. Akademická obec v České republice tak začala nově artikulovat některé otázky prostřednictvím do té doby částečně tabuizovaného, částečně pejorativního pojmu náboženství.

V této době se také začala organizovat skupina lidí, kteří nechtěli otevírat otázky po náboženství pouze v rámci dílčích disciplín jako historie či sociologie, ale snažili se navázat na vědní tradici, která se pokoušela (s kolísavou mírou přesvědčivosti) přístupy různých disciplín integrovat, a která byla v českém akademickém prostředí etablována již v období první republiky pod názvem Srovnávací věda náboženská. Její pěstování nebylo z ideologických důvodů během období komunismu možné, ale nové naděje a ideály spojené s tzv. sametovou revolucí tuto situaci změnily. Celá řada akademických pracovníků, kteří se v mezích možného snažili otevírat religionistice blízká témata již přinejmenším na sklonku osmdesátých let, v nové atmosféře začala část svého úsilí věnovat myšlence obnovení tradice religionistiky v Československu.

Díky jejich práci mohla být jednak již roku 1990 založena vědecká Společnost pro studium náboženství, jednak mohlo již v roce 1991 vzniknout první samostatné akademické religionistické pracoviště. Protože se pomyslným centrem tohoto úsilí stalo město Brno, začalo i toto nové centrum religionistického výzkumu svou činnost jako společné pracoviště Filozofického ústavu Akademie věd ČR a Filozofické fakulty Masarykovy univerzity právě v Brně. O dva roky později se stalo samostatným ústavem Filozofické fakulty MU, ale již o rok dříve, v roce 1992, se díky jeho zaměstnancům a četným podporovatelům z řad členů akademické obce Masarykovy univerzity podařilo na Filozofické fakultě zahájit výuku studijního oboru věda o náboženství (religionistika).

Tento krátký historický exkurz zde zmiňuji nejen proto, abych připomněl historii brněnského Ústavu religionistiky a studijního oboru religionistika, ale především proto, abych objasnil příležitosti a výzvy, jež existenci pracoviště a studijního oboru v Brně umožňují, a jež jej zároveň vedou k jeho neustálému vývoji. Jeden můj přítel a kolega ke

mně kdysi, v roce osmnáctých narozenin brněnského Ústavu religionistiky, poznamenal, že religionistika už by tedy měla být dospělá. Říkal to s přídechem ironie, která byla přinejmenším z části oprávněná, která je ale vlastně velmi zdravá kdykoliv, pokud podporuje kritickou sebereflexi, brání přílišnému sebeuspokojení a z něho plynoucí stagnaci.

Chci tou zmínkou především zdůraznit, že brněnská religionistika je stále ještě, tak říkajíc, v růstu, což má pochopitelně své důsledky. Jakoby s každou generací vyučujících a studujících procházela dalšími fázemi doposud stále ještě velmi dynamického vývoje. A jestliže před dvaceti lety bylo třeba ohromného úsilí mnoha nadšených lidí jen k tomu, aby se narodilo zdravé dítě, jež by se posléze dokázalo pomalu učit dělat první krůčky, pak ústav, který se ve svých přibližně dvaceti letech snaží už skutečně zařadit mezi dospělé, čelí novým výzvám v oblasti svého výzkumného potenciálu a schopností, teoreticko-metodologického směřování, i zohlednění toho všeho ve výuce.

Jeden ze způsobů, jakými se snažíme těmto výzvám čelit, a který je zároveň nejvíce patrný z hlediska studujících, představují také opakované promyšlené, někdy menší, jindy větší, zásahy do způsobu i obsahu výuky i zkoušení.

Výuka je na brněnském Ústavu religionistiky bezprostředně navázána na probíhající výzkumnou práci, a cílem všech, kdo se na ní podílí, je proto aktualizovat ji neustále tak, aby byla aspoň rámcově v souladu se současným světovým religionistickým bádáním. Tento soulad pochopitelně nelze zajistit snadno, protože výuka se řídí vlastní organizační logikou, a tím ztěžuje kontinuální provádění některých potřebných změn. Již před více než deseti lety začali akademičtí pracovníci Ústavu religionistiky FF MU reflektovat potřebu výraznější reformy studia a s ní především státních závěrečných zkoušek. Provedení takové reformy, jak se ovšem ukázalo, je velmi obtížné a především nesmírně časově náročné. Vyžaduje nejen důkladné promyšlení a realizační přípravu, ale také dosažení konsensu ohledně zásadních problémů spojených s vědeckou identitou oboru, tedy jeho teoreticko-metodologickým zakotvením, a se vzdělávacími cíli, jež by si výuka měla klást s ohledem na požadavky, jež na absolventy klade život v dnešní společnosti.

Právě z těchto důvodů se mnoho let nedařilo reformu magisterského studia religionistiky v Brně důkladně promyslet a provést, respektive nedařilo se dotáhnout do konce radikálnější systémové změny, což pochopitelně neznamená, že neprobíhaly i významné změny v těch oblastech, kde jich lze dosáhnout relativně snadno. S podzimním semestrem roku 2012 se však tuto reformu – alespoň pokud jde o tu její část, jež se uskutečňuje prostřednictvím státních závěrečných zkoušek –, podařilo po krátkém přechodném období převést do praxe. Výsledek této velké změny pochopitelně zatím není znám a lze jen doufat, že naplní do ní vkládaná očekávání, a aktivně tomu nadále pomáhat. Každopádně již nyní si dovolím tvrdit, že s touto velkou změnou učinila brněnská religionistika další ohromný krok ke své dospělosti. Možná dokonce tak velký že by se za něj nemusely stydět ani mnohem starší obory vyučované na univerzitách v Česku i v zahraničí.

Brněnský Ústav religionistiky se dlouhodobě snaží pracovat na tom, aby se stal jedním z významných světových center religionistického výzkumu, a kurikulární reforma, jíž prochází výuka, a jejíž součástí je také výrazná proměna podoby magisterské státní závěrečné zkoušky, je jedním z mnoha dílčích krůčků k postupnému naplňování tohoto cíle.

Jakkoliv zde hovořím o něčem, zdánlivě tak odtrženém od života, jako je věda, mluvím zároveň o absolventech, kteří snadno najdou uplatnění v povoláních, odpovídajících úrovni jejich vzdělání, a zvládnou řešit řadu praktických problémů, jež sebou nese každodenní soukromý i veřejný život. Jakkoliv se totiž může zdát, že věda představuje především hnidopišské spory o věcech odtržených od reality, pro ty, kdo se naučili poněkud ovládat její prostředky, je především praktickým nástrojem řešení problémů. Praktickým nástrojem, jehož užívání vyžaduje letitý cvik a zkušenost, trpělivost a čas, který však dokáže zprostředkovat velmi trvalé a efektivní výsledky. Dobrá věda je především prostředkem k řešení složitých komplexních problémů. Takové problémy vyžadují především důsledný *pragmatický přístup*, který znamená schopnost důsledně analyzovat, v čem problém spočívá, a schopnost najít a naplánovat v souladu s takovou analýzou efektivní způsob, jak jej vyřešit, a při tom se v maximální míře vyhnout potenciálně destruktivním účinkům nezamýšlených důsledků zvoleného řešení. Věda ale znamená nejen plánování, ale také realizaci takové analýzy a následného řešení. K tomu ji slouží především *systematičnost* a pečlivost, s níž se volí a vhodným způsobem využívají nástroje dostupné ke zvládnutí dílčích částí řešených problémů. A nakonec věda znamená také *imaginaci*. Vědec, stejně jako jakýkoliv jiný řemeslník, a sice v míře, v jaké se věda stává nejen řemeslem, ale také uměním, nevystačí s aplikací zaběhaných, nebo standardizovaných postupů na řešení standardních problémů. To je činnost, kterou lépe než člověk zvládne robot. Řešení vědeckých problémů často člověka uvádí do nečekaných situací, v nichž musí být schopen improvizovat, hledat nové postupy, protože ty staré buď nevyhovují situaci, nebo selhávají z jiných důvodů. Po této stránce je tedy vědecká aktivita shodná s jakoukoliv jinou oblastí lidské činnosti, která vyžaduje schopnost řešit neočekávané komplexní problémy a nést za zvolená řešení plnou míru odpovědnosti. Vědecká průprava je po této stránce nanejvýš vhodná pro práci ve všech oblastech lidské aktivity, v nichž je třeba čelit novým situacím, v nichž jde o hodně. Do takových situací člověka staví nejen vysoce zodpovědná řemesla jako lékařství, ale také vysoké řídicí pozice ve službách, obchodu, administrativě, nevládním sektoru, soukromém podnikání, ale koneckonců, z takových situací přeci sestává i úplně obyčejný každodenní život všech živých tvorů. Vědecký přístup a imaginace jsou tak pro ty, kdo si uvědomili jejich sílu i omezení, velice praktickým a efektivním nástrojem pro zvládnání problémů, jež život přináší.

S tímto vědomím jsme na Ústavu religionistiky FF MU připravovali všechny kurikulární změny včetně proměny státních magisterských zkoušek. Jinými slovy to znamená, že naším cílem nebylo pouze zajistit dostatek kvalitních lidských zdrojů pro pokračující rozvoj české religionistiky, ale dbáme především na to, aby naši absolventi nebyli jen jednou skupinou absolventů českých vysokých škol, ale aby byli těmi, jimž vysokoškolské vzdělání umožní nejen zaujmout, ale především poctivě vykonávat práci spojenou s těmi nejzodpovědnějšími a nejnáročnějšími pozicemi jak v podnicích, tak ve veřejných a nevládních a neziskových organizacích, a nakonec jim sloužilo i v osobním životě.

Protože změny, které jsme za účelem naplnění tohoto cíle provedli, byly relativně velké, pokusím se je na následujících stranách podrobněji objasnit. Již nyní musím představit, že následující text je díky komplexnosti našeho pedagogického úsilí relevantní nejen jako příručka k magisterským zkouškám, ale i jako pokus o poskytnutí několika skromných rad k přístupu k celému (nejen) magisterskému studiu. Tím prvním principem, na němž jsou totiž nové státní magisterské zkoušky založené, je princip, že státní zkouška není další zkouškou ověřující nějakou další dovednost nebo znalost. Státní zkouška je naopak zkouška, která studium uzavírá a završuje. Z hlediska studujících ji lze vnímat také jako příležitost ukázat a sám si ověřit, co jsem si během studia vlastně osvojil. V jistém smyslu lze říci, že studující, který na sobě během dvou let magisterského studia poctivě pracoval, nepotřebuje k dosažení úspěchu u státní zkoušky žádnou zvláštní přípravu. Pochopitelně je toto závěrečné zkoušení založeno na diskusi, při níž se hodí i faktografické znalosti, jež je možná dobré před zkouškou lehce oprášit. Avšak tím hlavním, co se během této zkoušky ověřuje, je to, jak a nakolik si studující osvojili klíčové kompetence a dovednosti, jež měli během magisterského studia rozvíjet. Základní rada, kterou tedy mohu komukoliv z našich studujících dát, je organizovat si vlastní studium a strategii práce v jednotlivých kurzech tak, aby nebylo zanedbáno úsilí o rozvinutí žádné z těch dovedností a kompetencí, jejichž zvládnutí bude u státní zkoušky podrobena důkladnému zátěžovému testu.

Prakticky to znamená, že s obsahem a průběhem státních magisterských zkoušek, a ideálně též s obsahem této příručky, byste se, jako naši studující, měli důkladně seznámit již na začátku studia, nebo, a to je ještě příhodnější, již před jeho nastoupením. Získáte tak klíč, s jehož pomocí budete schopni plánovat své studium takovým způsobem, abyste nic důležitého nezanedbali.

Abychom vám plánování studia a přípravu na státní magisterské zkoušky ještě více usnadnili, rozhodli jsme se vytvořit tuto příručku, v níž se vám pokusím objasnit i některé technické aspekty závěrečné zkoušky, ale především se vás pokusím seznámit s tím, co nás vedlo k takové organizaci studia a závěrečných zkoušek, jakou jsme pro vás připravili. Pokusím se k vám být po této stránce maximálně otevřený a seznámit vás se vším, co považuji za podstatné. Věřím tomu, že když přesně porozumíte tomu, co a proč od vás

jako vyučující očekáváme, budete se moci vyhnout nepříjemným překvapením a studovat způsobem, který povede nejen k vaší, ale také k naší plné spokojenosti.

V následujícím textu proto rozeberu nejprve záměry probíhající kurikulární reformy a koncepci nových státních magisterských zkoušek, následně se dozvíte podrobné informace o jejich organizaci a průběhu, a nakonec se vám pokusím stručnými komentáři k jednotlivým tematickým okruhům z obecné religionistiky přiblížit jejich obsah.